
БИБЛИОТЕКАРСТВО

KRISTINA EMBER¹

Narodna biblioteka „Jovan Popović“,
Kikinda

STRUČNI ČLANAK

UDK: 37.013.321:021.2

BIBLID: 0353-7129, 27(2022)1, p.99-109

SAMOSTALNO UČENJE UZ DIGITALNE MEDIJE: ULOGA BIBLIOTEKE

Rezime: Rad se bavi ulogom digitalnih medija u razvijanju nove kulture učenja i mogućnostima povezivanja obrazovanja sa bibliotekama kao mestima sveopšteg znanja do kojeg se sve lakše dolazi uz pomoć računara i interneta. U prvom delu rada se razmatraju saznanja o tradicionalnoj nastavi od vođenog učenja, preko velikih transformacija u obrazovnom sistemu, do uvođenja nove kulture učenja gde se propagira samostalno učenje. Učitelj ili nastavnik se pojavljuje u ulozi mentora, a učenici su aktivni učesnici u pronalaženju informacija i sticanju novih znanja. Oni se navikavaju na doživotno učenje, uz korišćenje digitalnih medija koji mogu imati podsticajnu ulogu za samostalno učenje. Potrebno je da se digitalni mediji koriste u obrazovanju dece od najranijeg uzrasta, u radu sa mladima tokom profesionalnog obrazovanja, kao i u obrazovanju odraslih, kako bi se podsticalo samostalno učenje i volja za doživotnim učenjem. Drugi deo rada otkriva ulogu biblioteka u informacionom i medijskom opismenjavanju učenika, koja je od izuzetnog značaja za samostalno učenje. Ranijih decenija, pismenost se odnosila na učenje pisanja i čitanja i podrazumevala je razumevanje pročitanog sadržaja, dok danas pismenost podrazumeva i korišćenje savremenih medija, kao i veštine pretraživanja i selekcije informacija. Uloga biblioteka u razvijanju nove pismenosti ogleda se i u njihovoj transformaciji od tradicionalnih biblioteka do centara koji nude elektronsku građu, informacije i usluge korišćenjem interneta.

Gljučne reči: vodeno učenje, samostalno učenje, učenje učenja, kompetencija učenja, digitalni mediji, neformalno učenje, biblioteka, školska biblioteka, medijska pismenost

Uvod

Budućnost savremenog obrazovnog sistema zasniva se na sposobnosti samostalnog učenja. Elektronsko učenje u najvećoj meri omogućuje i podstiče samostalno učenje danas. Obrazovanje sa uključivanjem modernih interaktivnih medija daje znatno veći kvalitet u odnosu na klasičnu vrstu nastave. Tradicionalna nastava doživljava

¹ ember.kristina@gmail.com

ogromnu transformaciju, kako kroz upotrebu savremenih sredstava poput pametnih interaktivnih tabli (milenum board), elektronskih udžbenika, računara i interneta, tako i korišćenjem medija prilagođenih vaspitno-obrazovnom radu.

Socijalizacija mladih obuhvata i medijsku socijalizaciju. Zbog toga je važno medijsko opismenjavanje mladih da bi mogli da razumeju medijske poruke, ali i zbog podsticanja mladih na medijsko delovanje. Za medijsko delovanje značajnu ulogu imaju individualna obrada prikazanog sadržaja, individualno iskustvo, predznanje pojedinaca, motivacija i mentalni napor koji pojedinac ulaže, socijalne norme, vrednosti, kao i kontekst i situacija u kojoj se ostvaruje učenje. Uz pomoć digitalnih medija, ostvaruju se velike slobode u pristupu ogromnom broju medijskih sadržaja koji su postavljeni onlajn, a to omogućuje svakom pojedincu da stvara i deli najrazličitije sadržaje i informacije sa drugima. Potrebno je posebno voditi računa o tome da se deca i mladi pri tome zaštite, a to podrazumeva medijsko opismenjavanje.

Savremeni komunikacioni modeli su velika šansa i za biblioteke. Mogućnosti interakcije i saradnje bibliotekara i prosvetnih radnika imaju značajnu ulogu, jer učenici pored mentorisanja nastavnika mogu samostalno ili uz pomoć bibliotekara da potraže sadržaje vezane za nastavu.

Biblioteka je pored škole najadekvatnije mesto za razvijanje medijske pismenosti, koja je neophodna zbog zaštite dece od mogućeg negativnog uticaja medijskog okruženja u kojem se nalaze. Krajnji cilj medijske pismenosti je mogućnost kritičkog čitanja i razvijanje ličnih komunikacionih sposobnosti za lakše aktivno učestvovanje u društvu.

DIGITALNI MEDIJI I NOVA KULTURA UČENJA

Tradicionalna nastava postepeno dobija nove oblike podstaknuta promenama u društvu. Kultura učenja postepeno se transformiše i usklađuje sa potrebama novog društva znanja, gde se na društvenom nivou govori o individualizaciji, a na nivou kulture učenja akcenat se stavlja na samoodređivanje, samostalni rad i organizaciju učenja (Rodek, 2010, str. 11). Stari oblici učenja su se temeljili na dominantnoj ulozi nastavnika, a to je rezultiralo pasivnom ulogom učenika. Odavno su prošla vremena kada je za nastavnika bilo dovoljno temeljno poznavanje veštine poučavanja i zakonitosti učenja, a na učenicima da ponuđena znanja usvajaju učenjem na osnovu izlaganja nastavnika. Današnja generacija dece u mnogome se razlikuje od one koja je naučena da sedi, strpljivo čita i uči. Njihova pažnja je kratkog trajanja, te nemaju strpljenja za viščasovno čitanje. Savremene generacije su *multitasking* generacije, koje istovremeno rade više radnji, te oni samostalno učenje u kućnim uslovima ili u školi gledaju kroz prizmu igre, istraživanja, rešavanja problema ili interakciju sa drugovima. Nekadašnja metodologija rada po kojoj je bilo dovoljno naučiti kako učiti iz knjiga, danas ne zadovoljava ni pojedinca, ni školu, ni društvo. Cilj svakog učenja su ishodi koji se mogu savladati korišćenjem knjiga, ali i upotrebom drugih medija.

Pojam tradicionalne nastave usmeren je na vođeno učenje koje se realizuje poučavanjem u kojem nastavnik vodi učenika kroz nastavno gradivo, prosečnim tempom, vođeni planom i programom. U smislu novog pojma učenja, vođenje i poučavanje je bitno samo ukoliko je u funkciji podsticanja samostalnog učenja. Tradicionalno učenje se svodi na sticanje gotovih znanja na osnovu kojih će se rešavati već poznati problemi i situacije. U kompleksnom savremenom životu kojeg karakterišu sve veće i brže promene i diskontinuitet, „sve veće značenje mora imati inovativno i anticipacijsko učenje koje se zasniva na prestrukturiranju, redefinisaju i transformaciji“ (Rodek, 2010, str. 12). Uloga nastavnika u savremenoj školi više nije usmerena na prenošenje znanja, već na pomoć učeniku u konstruisanju znanja, u sposobnosti animiranja, usmeravanja na kompleksne uslove učenja koji se odnose na samog učenika. Za uspešno učenje učenja potrebno je podsticati razvoj metakognitivnih sposobnosti učenika, gde će nastavnik kod učenika podstaći svesni individualni proces učenja, koji će mu pomoći u razvijanju sposobnosti samoprocene postignutih rezultata i sopstvene odgovornosti za iste (Rodek, 2010). Prema Preporuci Evropskog parlamenta i Savjeta navedenog u knjizi *Multimedijska didaktika*: „Učenje učenja je sposobnost započinjanja i nastavljanja učenja, organizovanja vlastitog učenja podrazumevajući upravljanje vremenom i informacijama, kako individualno tako i u grupama ... Motivacija i poverenje u sopstvene sposobnosti imaju ključno značenje za kompetenciju svakog pojedinca“ (Matijević i Topolovčan, 2017, str. 66). Cilj obrazovanja je, između ostalog, razvijanje kompetencije za učenje ili učenje učenja, gde je zadatak pedagoga da zainteresuje učenike za svoj predmet, da im da smernice za savladavanje nastavnih jedinica uz mogućnost samostalnog pretraživanja u cilju proširivanja informisanosti i znanja. Škola treba da razvije znanje i način razmišljanja koji učenici mogu da primene u svim novonastalim situacijama sveobuhvatnim pregledom i selektovanjem informacija. Savremeno društvo zahteva različite vrste učenja koji vode ka celoživotnom učenju i ličnom razvoju svakog pojedinca. Danas se govori o kompetencijama kao mehanizmu da se pojedinac dobro pripremi za današnji, a naročito za sutrašnji svet. Osnovne kompetencije za celoživotno učenje predstavljaju kombinacija znanja, veština i stavova (Maksimović, 2012). Suština učenja je povećavanje efikasnosti fizičkog i mentalnog razvoja učenika, kao i procena kvaliteta znanja. Učenike treba osposobiti da definišu sopstvene ciljeve učenja, da ovladaju različitim strategijama učenja i da prepoznaju kriterijume kvaliteta uspešnog učenja. Smisao samostalnog učenja podrazumeva da učenici nakon uspešnog učenja i rešavanja problema umeju da sprovedu analizu celokupnog procesa, da im to pomogne da identifikuju ono što je bilo posebno uspešno u procesu učenja i rešavanja problema.

Mnogi autori insistiraju na učenju okrenutom budućnosti, koje će biti u funkciji razvoja čoveka i društva. Nekada je ono podrazumevalo samostalno učenje iz jedinog medija koji je u to vreme postojao, a to je bila knjiga. Razvoj tehnike i tehnologije proširio je spektar mogućnosti za samostalno učenje. Alvin Toffler u svojoj knjizi *Šok budućnosti* kaže: „U budućnosti se neće smatrati nepismenim onaj ko ne zna čitati, nego onaj ko nije naučio učiti“ (Toffler, 1975, str. 333–334). Da bi se stiglo do uspeš-

nog samostalnog učenja, neophodno je pronaći najadekvatnije metode u zavisnosti od potreba, mogućnosti i sposobnosti. Samostalno učenje upućuje na nadogradnju prethodnih iskustava učenja, kao i na životna iskustva kako bi se znanja i veštine mogle što svrsishodnije koristiti u različitim situacijama. Ono podrazumeva potpuno savladavanje osnovnih veština čitanja, pisanja, računanja i poznavanje informaciono-komunikacione tehnike.

Nova kultura učenja uvodi značajne promene gde umesto nastavnika centralno mesto zauzima učenik. Prema Rodeku, pokušava se napraviti iskorak od *društva koje poučava* ka *društvu koje uči*. Savremena kultura učenja obuhvata mnoge elemente doživotnog, samoorganizovanog, samostalno upravljano učenja, koje se ostvaruje u profesionalno uređenom okruženju uz primenu različitih metoda, a cilj je da se razvije konstantna spremnost za učenje. Savremeni način učenja sve više je okrenut samostalnosti uz upotrebu računara i interneta. U današnje vreme učenici su postavljeni pred izazov učenja na daljinu gde njihov napredak zavisi od uspešnosti samostalnog učenja, umeća selektovanja informacija do kojih mogu da dođu na najraznovrsnije načine. U savremenom shvatanju učenja koje se odvija kao samoorganizovani proces sve veću važnost dobija informalno učenje, koje nije vezano za institucije. Okolina učenja trebala bi biti oblikovana tako da motiviše i da omogući uspešan tok učenja i vrednovanja postignutog uspeha učenika. Tome doprinosi učenje učenja uz digitalne medije. Škole više nemaju monopol u procesu učenja, jer se ono odvija na različitim mestima i na način koji zadovoljava individualne potrebe učenika. Učenje više nije okrenuto samo sticanju određene kvalifikacije, već postaje celoživotni proces (Rodek, 2010).

Primena digitalnih medija u obrazovanju ne predstavlja sama po sebi kvalitet. Rezultati primene ovih medija zavise od toga kako će se oni primenjivati u nastavi. Autorka Dejana B. Prnjat u članku *Digitalni mediji i obrazovanje* ukazuje na činjenicu da su se prvi kursevi učenja na daljinu odvijali putem dopisnih škola, ali je tek sa pojavom interneta obrazovanje na daljinu postalo pristupačnije no ikada. Najveći značaj imaju onlajn kursevi koji u sve većem broju postaju besplatni širom sveta, ali, da bi se mogli pohađati, neophodna je digitalna pismenost. Takođe, postoje oblasti koje ne mogu biti pokrivene onlajn nastavom, jer zahtevaju praksu. (Prnjat, 2018).

Zaštita dece i mladih od nepoželjnih medijskih sadržaja takođe podrazumeva medijsku pismenost. Veoma je važno osposobiti decu kako da koriste medije za neformalno učenje da bi imali koristi u organizaciji sopstvenog života (Nadrljanski i dr., 2007). Korišćenje medija i interesovanje za njih zavisi od uzrasta, pa tako za učenike srednjih škola ili za studente predstavlja mesto vaninstitucionalnog, neformalnog procesa učenja, jer ih oni koriste za orijentaciju u razvoju ličnosti, kao izvor informacija i raznovrsnog znanja, kao i za razvijanje medijskih kompetencija. Za razvoj obrazovanja pomoću digitalnih medija neophodno je proširenje celokupnog područja obrazovanja. Sve češće se u savremenom obrazovanju susrećemo sa novim načinima komunikacije i obavljanja zadataka pomoću virtuelnih metoda ili obrazovanja na daljinu. Učenicima u savremenom obrazovanju treba pružiti znanje i omogućiti im da sebi

približe svet, a istovremeno da steknu uvid u promene uslovljene digitalnim medijima i tehnološkim razvojem.

Bitno je razlikovati medije koji su namenjeni samostalnom učenju od onih koji su namenjeni nastavnicima za poučavanje. Mediji kojima se koriste nastavnici ne moraju biti didaktički prilagođeni, jer se očekuje da će ih pedagog prilagoditi opisivanjem, objašnjavanjem, kombinovanjem više vrsta medija, usmeravanjem učenikove pažnje na važnije detalje. Upotreba digitalnih medija počinje da se uči od najranijeg detinjstva, pa se suočavamo sa činjenicom da deca predškolskog uzrasta bez ikakvih problema rukuju daljinskim upravljačima TV uređaja, mobilnim telefonima i računarima na polju instaliranja i igranja igrice. Od 1. septembra 2020. godine učenici se u prvom razredu osnovne škole prvi put susreću sa predmetom *Digitalni svet* koji ih uvodi u mogućnost učenja pomoću tehničkih, digitalnih sredstava koje su do tada koristili samo u svrhu zabave. (*Prosvetni glasnik*, 2020, str. 1). Na digitalne medije treba gledati kao na potencijal koji doprinosi obogaćivanju i poboljšanju kvaliteta nastave koji treba iskoristiti.

Često čujemo kako se nastavnici i roditelji žale da deca ne čitaju. To je tačno ako se uzme u obzir štampana knjiga, ali upravo digitalni mediji teraju decu da čitaju i da se na taj način informišu. Sve je manje dece koja ne poznaju slova pri polasku u školu, jer koriste pametne telefone i računare. U savremenoj nastavi udžbenik prestaje biti osnovni izvor znanja i glavni medij koji uslovljava metodičke scenarije u nastavnim predmetima. Digitalna i medijska pismenost u učenju učenja ima zapaženu ulogu, kao i posebno mesto u naučnim istraživanjima zakonitosti učenja današnjih generacija. Zadatak nastavnika je da rade na razvijanju ovih kompetencija pomoću raznih metodičkih scenarija u kojima će motivisati učenike da budu aktivniji. Sa razvojem tehnike i tehnologije čitanje je prošireno na tekstove sa računara, tableta, pametnih telefona, a jedna od inovacija u nastavi je i uvođenje i upotreba digitalnih udžbenika i interaktivnih tabli. Autori članka *Digitalni mediji u obrazovanju – pregled međunarodnih iskustava* smatraju važnom činjenicu da upotreba računara podstiče individualizaciju nastave i povećava kvalitet učenja. Učenici lako i sa oduševljenjem prihvataju učenje iz elektronskih udžbenika i primenu elektronskog nastavnog materijala, jer na taj način svako obrađuje zadate teme u tempu koji mu odgovara i ima mogućnost ponavljanja i istraživanja na sopstveni način. (Nadrjlanski i dr., 2007). Očekivani ishodi kompetencije učenja su navikavanje na samostalnost u učenju uz izbor i korišćenje različitih tipova medija od knjige kao najstarijeg oblika do savremenih, digitalnih sredstava.

Savremeno doba donelo je potrebu da deca i odrasli nauče da upravljaju raspoloživim komunikacionim tehnologijama, svojim radnim i slobodnim vremenom, ali, sa druge strane, da ne postanu robovi tehnologije. Digitalni mediji lako mogu izazvati zavisnost kod dece i mladih, jer daju nebrojene mogućnosti za rad i razonodu. Sa druge strane, imaju važnu ulogu jer omogućavaju učenje istraživanjem i rešavanjem problema, učenje uz saradnju, kroz igru, kao i situaciono učenje. Važno je osposobiti učenike da o medijskim sadržajima razmišljaju kritički, da postanu sposobni da ih ocenjuju i

koriste prema svojim potrebama. Proces učenja u velikoj meri treba da postane samostalno organizovani proces.

Korišćenje računara za pretragu, procenjivanje, evaluaciju, čuvanje podataka, prezentaciju ili razmenu informacija, postaje neodvojivi deo samostalnog učenja. Kvalitet primene digitalnih medija zavisi od mnogih individualnih, subjektivnih uslova učenja. Matović povlači paralelu između učenja nekad i sad, i zaključuje da su učenici nekad učili mnoge sadržaje koje nisu koristili tokom života, dok je danas proces učenja okrenut ka sticanju kompetencija koje osposobljavaju pojedinca za celoživotno učenje (Matović, 2011). Gubi se uloga nastavnika kao osobe koja vodi i drži predavanja iz određene literature do koje učenici mogu doći samo u pisanoj formi u školskim ili javnim bibliotekama. Pojavljuju se elektronski udžbenici, koji su đacima mnogo interesantniji zbog mogućnosti korekcije pogrešnog odgovora, što im takva vrsta udžbenika odmah signalizira, te postoji mogućnost trenutne ispravke pri vežbanju materije. Autori knjige *Multimedijska didaktika* naglašavaju da samo multimedijska nastava koja uključuje nastavu licem u lice potpomognutu smislenim korišćenjem različitih materijala, postupaka, sadržaja i medija koji mogu biti i digitalni i njima posredovanu nastavu na daljinu, predstavlja nastavu usmerenu ka učenicima. Digitalni mediji poseduju mogućnost da svojom širinom konstruktivno utiču na organizaciju procesa učenja gde dolazi do izražaja samostalna, individualna konstrukcija znanja, lična odgovornost, a moguća je i saradnja sa drugima (Matijević i Topolovčan, 2017).

Obrazovanje pomoću modernih medija mnogo je kvalitetnije u odnosu na klasične metode, jer se informacije i sadržaji lakše mogu postaviti potpomognute slikom, animacijom i zvukom, pa deluju na više čula dajući na taj način potpuniju informaciju. Mediji su sastavni deo komunikacije i predstavljaju sredstvo pomoću kojeg dolazi do razmene poruka među komunikacionim partnerima, a širenje digitalnih medija u privatnom i profesionalnom životu pojedinca dovodi do pojačanog zahteva za korišćenjem tih tehnologija i u obrazovanju. (Nadrljanski i dr., 2007). Značaj digitalnih medija bitan je u ranom obrazovanju dece, u radu s mladima, profesionalnom obrazovanju i usavršavanju odraslih, u andragogiji, jer daje mogućnost doživotnog učenja. Jedan od ključnih faktora za uspeh studiranja na daljinu je sposobnost studenta da se samodisciplinuje, da radi zadatke bez ikakve spoljašnje kontrole. Kako navode autori knjige *Prolegomena za kritičku pedagogiju medija*, koncepti medijske kompetencije mogu imati različita značenja, jer se mogu odnositi na razumevanje medijskih poruka i sadržaja, zatim na rukovanje medijskim aparatima, na njihovu upotrebu u rešavanju školskih zadataka, ali i za opuštanje tokom slobodnog vremena (Andevski i Vučković, 2012).

Zadatak savremene škole je vaspitanje, obrazovanje i priprema dece i mladih za život sa interaktivnim programima, koje donose veb tehnologije, pametni telefoni i računari. Internet je važan most između školskih i kućnih procesa učenja. Značaj medija u obrazovnom procesu oduvek je bio veliki, ali je internet najviše doprineo promeni načina komunikacije, razmišljanja, promeni načina života i bogatstvu sadržaja koji se svakog trenutka uvećava. Internet je otvorio mnoge nove mogućnosti obrazovanja uz korišćenje pametnih, digitalnih uređaja.

ULOGA BIBLIOTEKA U INFORMACIJSKOM I MEDIJSKOM OPISMENJAVANJU UČENIKA

Biblioteka u životu svakog obrazovanog čoveka treba da ima značajnu ulogu. Deca bi trebala što ranije da dođu u kontakt sa bibliotekama i njihovim fondovima, jer će to imati veliki značaj tokom njihovog vaspitanja i obrazovanja. U prošlosti se do saznanja uglavnom dolazilo putem pisane reči iz knjiga, koje su se mogle pronaći na policama knjižara ili biblioteka. Bilo je neophodno razviti sposobnost čitanja i pisanja da bi se razumeo sadržaj. Deca su usmeravana na korišćenje knjiga za potrebe obrazovanja u školi, a savesni bibliotekari su uspevali da im ponude i šire sadržaje. Od bibliotekara se očekivalo široko obrazovanje i informisanost, kako bi bili u mogućnosti da ponude adekvatnu literaturu. U bibliotekama, korisnik se vodio do tražene informacije uz pomoć bibliotekara, lisnih alfabetskih ili stručnih kataloga koje su sastavljali obrađivači. Prelaskom na elektronsku obradu taj postupak se olakšava i korisnicima se omogućuje da sami vrše pretraživanje fondova preko elektronskih kataloga, koji se nalaze na sajtovim a većine biblioteka. Pretraživost fonda pre svega zavisi od katalogizatora, odnosno, od toga koliko detaljno obrađuje publikacije, koliko vodi računa o predmetnim i stručnim odrednicama u cilju olakšavanja pretrage. Danas biblioteka poseduje obilje sadržaja u štampanoj i elektronskoj formi. U radu se koriste savremene tehnologije i biblioteka proširuje svoje delovanje i usluge, nudeći mogućnost informisanja preko interneta, onlajn rezervacije publikacija, preuzimanje elektronski dostupnih publikacija i slične usluge. Radno vreme biblioteka iz tog razloga postaje fleksibilno, osoblje profesionalno, informaciono-tehnički obučeno za rad sa savremenim informacionim sistemima. U današnje vreme moguće je povećati vidljivost biblioteke uz pomoć savremenih medija, a u korist učvršćivanja njene pozicije i uloge u društvu.

Dok je knjizi kao tradicionalnom mediju pristup bio ograničen zbog broja primeraka, dostupnosti, brzine čitanja korisnika koji je pozajmio i slično, danas je putem interneta omogućen višestruki pristup sadržajima i informacijama. Nov način sticanja znanja i pristupa informacijama primorava biblioteke i bibliotekare da osavremene svoj način rada, da bi izašli u susret potrebama korisnika koji su sve zahtevniji i informaciono sve pismeniji. U današnje vreme bibliotekari moraju ići u susret novim generacijama korisnika i omogućiti im nove alate za učenje koji će ih privući i biti im interesantni. Web 2.0 nudi ogromne mogućnosti za implementaciju i korišćenje novih metoda učenja prilagođenih novim generacijama, korišćenjem različitih sadržaja na veb stanicama ili različitih veb aplikacija. Od presudnog je značaja da bibliotekari prihvate savremene medije sa svim specifičnostima koje oni nude, da se konstantno usavršavaju u pogledu poznavanja savremenih tehnologija i da mogu s lakoćom da primenjuju nove komunikacione obrasce. „Bibliotekari moraju poći u susret Google generaciji, to jest, svojim već sadašnjim, ali i budućim korisnicima” (Injac Malbaša, 2016, str. 322). Piter Brofi nas podseća da „postoje mnoge, veoma cenjene uloge koje biblioteke mogu obavljati u XXI veku, ali će najmoćnija biti uloga 'informacionog posrednika unutar zajednice', tela koje razume i ume da se poistoveti sa zajednicom

svojih korisnika, dobro poznaje univerzum informacija i njegovu organizaciju i istovremeno aktivno razvija i poboljšava mehanizme koji povezuju ta dva sveta” (Brofi, 2005, str. 241).

Jedan od značajnih zadataka biblioteke je da koristi medije za promovisanje svojih aktivnosti i usluga, jer to povećava vidljivost u javnosti i dovodi do povećanja broja korisnika, olakšava komunikaciju sa postojećim korisnicima i razvija čitalačke navike šire populacije. Najveća prednost savremenih medija u odnosu na klasične, je svakako brzina, interaktivnost i neposrednost. „Kada biblioteka nema plan odnosa s javnošću, kada ciljne grupe i metode komunikacije nisu jasno definisani, kada je jezik komunikacije nerazumljiv, biblioteka, zapravo, pokazuje da nema strategiju razvoja u kojoj bi javnost mogla prepoznati svoj interes” (Stokić Simončić i Vučković, 2007, str. 189). Ne smeju se zatvarati oči pred činjenicom da sve manje korisnika posećuje biblioteke, jer lako mogu doći do literature putem interneta. Iz tog razloga biblioteke moraju da osavremenjuju svoje čitaonice, da ih opreme računarima, obezbede brz pristup internetu, kao i pristup akademskoj mreži odakle studenti ili istraživači lako mogu da dođu do stručnih i naučnih sadržaja.

Na petoj konferenciji UNESCO-a održanoj 1997. godine u Hamburgu, usvojena je deklaracija prema kojoj UNESCO treba da osnaži biblioteke kao mesta za učenje i partnere u procesu celoživotnog učenja. Osim toga, istaknuto je i da je potrebno da IFLA preuzme aktivniju ulogu u jačanju javnih biblioteka kao „lokalnih kapija znanja” i kao osnove za celoživotno učenje (*The Role of Libraries in Lifelong Learning*, 2004, str. 1).

Kada govorimo o školskim bibliotekama, uloga bibliotekara je od izuzetnog značaja, jer upoznaje učenike sa fondom i uslugama biblioteke, aktivno učestvuje u razvijanju njihovih čitalačkih navika, upućuje ih u literaturu iz koje mogu produbiti znanja iz nauke, tehnike, tehnološkog razvoja ili sveta umetnosti. Novi vaspitno-obrazovni rad škola uslovio je promene u radu školskih biblioteka. Prema *IFLA / UNESCO u manifestu za školske biblioteke*: „školska biblioteka pruža informacije i saznanja koji su neophodni za uspešno učestvovanje u savremenom društvu zasnovanom na informacijama i znanju. Školska biblioteka omogućava učenicima da ovladaju veštinama za učenje tokom čitavog života, razvija njihovu stvaralačku maštu i osposobljava ih da budu odgovorni građani. Ona pruža pomoć u obrazovno-vaspitnom procesu svima koji u njemu učestvuju i od presudnog je značaja za svaku dugoročnu strategiju razvoja pismenosti, obrazovanja, snabdevanja informacijama, ekonomskog, društvenog i kulturnog razvitka ...” (*IFLA/UNESCO*, 2005, str. 419). Govoreći o novoj ulozi biblioteka u osnovnim školama, Kuzmanović ističe da je usavršavanje ličnosti jedan od najvažnijih zadataka svake biblioteke, jer je od presudnog značaja upoznati i roditelje sa mogućnostima rada i sadržajima koje biblioteka pruža njihovoj deci, a u bibliotekama se uvek može pronaći sadržaj koji će pomoći roditeljima oko dilema vaspitanja dece (Kuzmanović, 2012).

Interakcija i saradnja između nastavnika i bibliotekara u cilju podsticanja učenika da osim čitanja knjiga koriste i različite multimedijalne resurse, pospešuje medij-

sko i digitalno opismenjavanje učenika korišćenjem računara, ekranizacijom sadržaja koji se obrađuju na času, korišćenjem prezentacija i sl. Ovakva vrsta rada razvija elokventnost učenika, njegovu maštovitost, razbija strah od tehničkih sredstava, kao i od nepoznatog, zahtevnog teksta, a pritom uključuje učenike u diskusiju gde svako ima pravo da iznese svoje argumente koje su stekli usvajanjem novih znanja. To pospešuje međusobno vrednovanje, samovrednovanje i motiviše učenike za što bolje izvršavanje zadataka. Nastavnik u tom slučaju postaje koordinator i pomagač, a uloga učenika od pasivnog slušaoca pretvara se u aktivnog učesnika nastavnog procesa.

Prema IFLA smernicama za informacionu pismenost za celoživotno učenje, uloga bibliotekara treba da bude usmerena na to da nauče studente i nastavnike kako da pronađu, procene i koriste informacije. To znači da bi trebalo da bibliotekari preusmere svoj rad sa pretraživanja i lokacije izvora za potrebe korisnika, na obuku korisnika za traženje i korišćenje informacija (Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning, 2006, str. 32)

ZAKLJUČAK

Tradicionalne tehnike i mediji poput knjiga, klasičnih udžbenika, časopisa, tekstualnih materijala za čitanje i učenje, svakako će se i dalje primenjivati, znanje će se i u buduće učvršćivati ponavljanjem, a veštine se razvijati vežbanjem. Za uspešno učenje neophodna je saradnja sa drugima, jer je učenje socijalni proces. Prelazak iz tradicionalne u novu kulturu učenja odvijaće se u skladu sa društvenim promenama. Nova kultura učenja bi trebala da otvori prostor za više istraživanja i da omogući učeniku aktivno učešće u izboru ciljeva, sadržaja i metoda rada. Očekuje se sve veći doprinos novih medija, koji će stvoriti slobodan prostor za komunikaciju i saradnju. Na taj način se povećava atraktivnost sadržaja i pozitivno delovanje na razvoj motivacije za učenje. Svedoci smo sve veće autonomije učenika u procesu učenja. Digitalni mediji su dobili veću važnost u svim područjima života i vode razvoju i promenama u različitim kontekstima. Bilo je neminovno da integracija digitalnih medija postane povezana sa nastavom u mnogim područjima obrazovnog sistema. Kada govorimo o mestu škole u procesu obrazovanja, naglasak više nije na prenošenju znanja, nego na osposobljavanju učenika za doživotno učenje. Uloga nastavnika se takođe menja, jer učenici preuzimaju odgovornost u samostalnom traganju za informacijama i rešenjima zadataka, a ključna uloga nastavnika je da ih mentoriše i usmerava. Potrebno je podsticati učenike da koriste sva savremena multimedijalna sredstva, veb stranice i aplikacije, učiti ih kako koristiti medije i kako birati koristan i kvalitetan materijal. Medijska pismenost pomaže u tome. „Osnovni kvalitet čoveka sutrašnjice bez sumnje će biti njegova sposobnost da vrši selekciju, da prima samo potrebne poruke, a da se od ostalih odbrani. Baš kao što pamćenje može da bude definisano kao način zaboravljanja, tako i komunikacija može da bude veština izolacije, da bi se čovek bavio samim sobom” (Radičević, 1997, str. 166).

Društvene promene, pre svega informaciono-komunikacione, iziskuju i promene u radu biblioteka, njihovoj organizaciji, ciljevima i metodama. Rad tradicionalne biblioteke koji se zasnivao na prikupljanju, čuvanju i davanju na korišćenje knjiga, pomera se ka korišćenju elektronskih baza podataka, digitalnih repozitorijuma i najrazličitijih multimedijalnih sadržaja na internetu. Neophodno je da se detaljnom kataloškom obradom i preciznom klasifikacijom izvora omogući efikasno i brzo pronalaženje traženog sadržaja, imajući u vidu enormno povećanje broja različitih publikacija i drugih sadržaja. Nova uloga bibliotekara ogleda se sve više u edukaciji korisnika za pronalaženje izvora, za korišćenje informacionih tehnologija, kao i za vrednovanje informacija.

LITERATURA

- Andevski, M. i Vučković, Ž. (2012). *Prolegomena za kritičku pedagogiju medija*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov“.
- Brofi, P. (2005). *Biblioteka u XXI veku*. Beograd: Clio.
- Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning*. (2006). <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-en.pdf>
- IFLA/UNESCO manifest za školske biblioteke. (2005). *Glasnik NBS, 1/2005*. <https://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifesto-sr.pdf>
- Injac Malbaša, V. (2016). *E-biblioteka*. Beograd: Clio.
- Kuzmanović, J. (2012). Nova uloga biblioteke u osnovnim školama i komunikaciona strategija za njeno promovisanje. *Kultura polisa, IX(17)*, 123-146. <https://kpolisa.com/index.php/kp/article/view/1289/1235>
- Maksimović, I. (2012). Celoživotno učenje: ključne kompetencije. *Nasleđe*, (21), 231-245. <http://www.nasledje.kg.ac.rs/index.php/nasledje/article/view/494/470>
- Matijević, M. i Topolovčan, T. (2017). *Multimedijaska didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Matović, M. (2011). Medijska pismenost i deca u novom medijskom okruženju. *Časopis za upravljanje komuniciranjem*, 6(19), 53-66. <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=1452-74051119053M>
- Nadrjlanski, Đ. i dr. (2007). Digitalni mediji u obrazovanju – pregled međunarodnih iskustava. *Međunarodna znanstvena konferencija "The Future of Information Sciences: Digital Information and Heritage"*. <https://www.bib.irb.hr/522384>
- Nadrjlanski, M. i dr. (2007). Digitalni mediji u obrazovanju. *Međunarodna znanstvena konferencija "The Future of Information Sciences: Digital Information and Heritage" (1; 2007)*. https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/7-08_nadrjlanski_nadrjlanski_bilic_digitalni_mediji_u_obrazovanju.pdf
- Preporuka Evropskog parlamenta i savjeta od 18. prosinca 2006. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje (2010). *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 11(20) (1/2010), 169-173. <https://hrcak.srce.hr/file/92192>

- Prnjat, D. B. (2018). Digitalni mediji i obrazovanje. U *Filozofija medija: mediji i alternativa*, pos. izd, knj. 22, 195-201. <https://pefja.kg.ac.rs/wp-content/uploads/2018/09/18-Dejana-B.-Prnjat-DIGITALNI-MEDIJI-I-OBRAZOVANJE.pdf>
- Radičević, Lj. (1997). *Istorija struktura i teorije televizije*. Beograd: Dunav film.
- Rodek, S. (2011). Novi mediji i nova kultura učenja. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 152(1), 9-28. <https://hrcak.srce.hr/82749>
- Stokić-Simončić, G. i Vučković, Ž. (2007). *Upravljanje bibliotekama u dobu znanja*. Istočno Sarajevo: Matična biblioteka.
- The Role of Libraries in Lifelong Learning*. (2004). <http://archive.ifla.org/VII/s8/proj/Lifelong-LearningReport.pdf>
- Toffler, A. (1975). Šok budućnosti. Rijeka: „Otokar Keršovani“.
-

DIGITAL MEDIA AND SELF-LEARNING: THE ROLE OF THE LIBRARY

Summary: The paper is about a role of digital media in developing a new culture of learning and the possibilities of connecting education with libraries as places of universal knowledge that are increasingly accessible through the internet. The first part of the paper deals with the acknowledgment of traditional teaching beginning with guided learning, through major transformations in the education system, to the introduction of a new culture of learning where self-learning is promoted. The teacher appears to be a mentor while students are active participants in accessing information and acquiring new knowledge. They are getting used to lifelong learning by using digital media which have incentive role in encouraging independent learning. It is necessary to incorporate digital media in children's education from the earliest age, and all the way through education, as well as in professional education of young people and in the education of older people to encourage self learning and life long learning. The second part reveals the role of libraries in information and media literacy of students, which is extremely important for self-learning. In earlier decades, literacy ment learning to read and write and involved comprehension of content while today literacy is using of contemporary media and skills to seek and select information. The role of library in developing a new literacy lies upon its transformation from traditional to information center which offers e books, all kinds of information and also free points to use internet.

Keywords: guided learning, self-learning, learn how to learn, learning competence, digital media, informal learning, library, school library, media literacy